

Konferenca „Słowjanske spisowne rěče a medije“ – Zeńdźenje Komisije za słowjanske spisowne rěče při Mjezynarodnym komiteju slawistow w Budyšinje, 18.–21. junija 2014

Hižo w lěće 1977 bě so džělowe zeńdźenje Komisije za słowjanske spisowne rěče při Mjezynarodnym komiteju slawistow w Budyšinje wotměło, wuhotowar bě tehdy Institut za serbski ludospyt a z čonom komisije bě Helmut Faska. Tehdy zaběrachu so wobdźělnicy z prašenjemi poměra mjez normu a kodifikaciju w słowjanskich spisownych rěčach. Na lońšej konferency wěnowachu so rěčespytnicy wliwej medijow we wšelakich dobach na wuwice słowjanskich rěčow. Na zeńdźenju wobdźěli so w cyłku 26 wědomostnikow z džewjeć krajow. Wšelakich přičin dla njemóžachu člonoyo komisije z Ukrainy, Běloruskeje, Makedonskeje a Bosniskeje-Hercegowiny do Budyšina přijěć. Němske slědźerske zjednoćenstwo (DFG) bě zarjadowanje finacielnje podpěrało.

Konferenca zahaji so z postrownymi slowami Jany Šoćineje, serbskeje zastupjerki Komisije za słowjanske spisowne rěče a wědomostneje sobudźelaćerki Serbskeho instituta, Dietricha Šoły, direktora Serbskeho instituta a Dawida Statnika, předsydy Domowiny, Zwjazka Łužiskich Serbow. Slědowašej přednoškaj nawody Choćebuskeje wotnožki za delnjoserbske slědźenja, Hauke Bartelsa a wotradnicy Budyskeho rěčespytneho wotrjada, Sonje Wólkoweje. Wobaj přednoškaj wěnowašej so zakładnym prašenjam wužiwanja interneta za rozšěrjenje hornjo- a delnjoserbsčiny na jednej a wědy wo serbsčiny na druhej stronje. *Hauke Bartels* skedźbni na to, zo skića nowe medije spomóžne instrumenty za spřistupnjenje informaciskich žórłow za wužiwanje a nawuknjenje rěčow a wuwjedže to na přikładze delnjoserbsčiny. Wotnožka za delnjoserbske slědźenja Serbskeho instituta džěla hižo někotre lěta na wobšěrnym programje dokumentacije tuteje rěče; dotalne wuslědki su w interneće pod <http://dolnoserbski.de> přistupne. W přichodže maja so k dispoziciji stejace daty (na př. němsko-delnjoserbski kaž tež delnjoserbsko-němske słowniki a tekstowe korpusy) hišće lěpje spřistupnjec, t. r. analizować, z metadatami wobohaćec a přez zmysłapalne splećenje po informatiwnosći hišće stopnjować, wuměnjjenje za to wšak je trěbne finacielne zawěšćenje. *Sonja Wólkowa* zaběraše so z rólu hornjoserbsčiny w interneće. Paleta saha wot informaciskich žórłow wo hornjoserbsčiny samej, kaž su to słowniki, tekstowy korpus abo serbska bibliografija, a prezency serbskich institucijow, towarstwow, šulow atd. přez portale zjawnych zarjadnišćow abo komunow z regionalnym a krajnym wuznamom hač k wustupam komercielnje skutkowacych firmow w dwurěčnym teritoriju. Přednošowarka zwěsći, zo wustupuje serbsčina na jednej stronje jako runoprawna rěč prezentacije z woprawdźitej komunikatiwnej funkciju, na přikład na stronach serbskich institucijow kaž tež w Facebooku abo na YouTube. Na druhej stronje jewi so wužiwanje serbsčiny skerje jako wudospołnjowacy element w formje powitanja, paralelnych serbsko-němskich nadpismow abo menijowych dypkow. Tu ma serbsčina jenož symbolisku funkciju.

Přednoški druheho a třećeho dnja běchu rjadowane po rěčach. Na spočatku předstaji *Monika Wingender* (Gießen), předsydkka Němskeho zwjazka slawistow, projekt wo typologii standardnosće słowjanskich spisownych rěčow, kiž bě so 2009–2012 ze spěchowanjom DFG přewjedł. W nim namjetuje so hinaši hač dotal zwjetša wužiwanj, hierarchisce struktrowany model (Haarmann, Brozović). Město toho předěruje wona za gradualny přistup k typologii rěčow, kiž wobkedźbuje wšelakore kajkosće rěče a kotryž dowoli wjele lěpje, wjadimensionalne rozdźěle a zhromadnosće rěčow hladajo na jich sociolinguistisku rólu, na poměr mjez wšelakimi rěčnymi warietetami, na poměr noše-

tjow k swojej rěči a pod. wotblyšćowac. Analyza jednotliwych rěčow je zakład za nałożowanje přirunowaceje standardologije, kaž předstaji referentka to na přikładze chorwašćiny a rušćiny.

Rušćina bě tohorunja předmjet přednoška *Galiny Neščimenko* (Moskwa) wo wliwje komunikacije w kompjuterowych medijach na niwow aktualneje zjawneje rěčneje kultury. Jeje wuchadžišćo bě runje (2014) wot njeje wudaty zběrník „Актуальные этноязыковые и этнокультурные проблемы современности“, při čimž přirunowaše wuwicowce tendency mj. dr. w pólsćinje, čěšćinje a rušćinje.

Michael Moser (Wien) analizowaše, kak wotblyšćowachu so Kijewske podawki na Majdanje kónc 2013 w rěči oficialnych přinoškow a spontanych komentarow w internetnej nowinje „Ukrajins’ka Prawda“. Tu wobkedźbowanu rěčnu heterogenosć – wužiwanje wšelakich rěčow, rěčných warietetow a samo multimedialnych srědkow kaž YouTube a mnóstwo wšelakich wotchilenjow wot wotpowědnych rěčných normow – interpretowaše jako wotblyšć komunikaciskeje situacije, charakterizowaneje přez stres a wulku spěšnosć. Tak zwěsći prawopisne zmylki kaž fonetiske wašnje pisanja město morfologiskeho, interpunkciske zmylki, chablanja we wulko- a małopisanju. Na polu słowoskłada napadnu wobchadnorěčne, zdžěla samo wulgarne wurazy. Dosć huste wotchilenja wot morfologiskeje (na př. kazuowe kóncowki) a syntaktiskeje normy (wužiwanje prepozicijow) hodža so zwjetša z wliwom rušćiny wujasnić – husto jedna so wo ukrainske wuprajnja rođenych Rusow – wuběr ukrainšćiny ma so tu jako politiske wuznaće interpretowac.

Dalša mjeńšinowa rěč nimo hornjo- a delnjoserbšćiny bě předmjet přednoška *Juraja Głownje* (Nitra). Wón přirunowaše rěč před nimale třomi lěstotkami ze srjedźneje Słowakskeje připućowaneje mjeńšiny we Wojwodinje, kaž nałożuje so wona w čišćanych a elektroniskich medijach, ze spisownej słowakšćinu. Při tym zwěsći na jednym boku zachowanje archaiskich rěčných wosebitosćow dialektalneho razu a na druhim wliw serbišćiny. Tutón skutkuje zdžěla po principje selekcije serbiskim formalnje bliskich słowakskich formow a leksemow, ale tež přez požčowanje leksiki a kalkowanje frazeologije. Cyle njepuristisce Głowňa zwurazni, zo serbizmy wojwodinsku słowakšćinu wobohaćeja.

Wo změnach čěšćiny w telewiziji w běhu zašlych 60 lět přednošowaše *Ondřej Bláha* (Olomouc) – wužiwanje spisowneje rěče w rěčanej formje je z nastaćom telewizije nowu dimensiju dopělo. Z wusydlenjom Němcow po Druhej swětowej wójnje a z pozhubjenjom direktneho rěčneho kontakta z němčinu je róla purizma spadnyła, a zjawy wobchadneje rěče su so w sylnej měrje zadomili.

Popołdnu předstaji *Markus Giger* (Praha), kak je w 19. lěstotku nastaće časopisow k standardizaciji moderneje čěšćiny přinošowało. Při tym wuzběhowaše powšitkowny wuznam čišćanych medijow za standardizaciju słowjanskich rěčow w 19. lěstotku a pokazowaše na to, zo je rěč časopisow a nowin w tutej dobje stilistisce jara wšelakora, wustupuja nimo publicistiskich žanrow w sylnej měrje tež beletristiske teksty. Tuž su za korpusowe slědženje na tutym polu trěbne wotpowědne metainformacije.

Stanisław Gajda (Opole) so prowokantnje prašeše, hač wjedže wuwicowce digitalnych medijow k smjerći spisowneje rěče (pól. *język literacki*). Wón namołwješe rewidowac tradicionalny hierarchiski wobraz spisowneje rěče a njepisownych rěčných formow. Po zarysowanju nastaća a procesa wuwica słowjanskich spisownych rěčow a diskusiji zapřijećow dóndže referent ke konkluziji, zo tworí system rěčných formow džensa, w postmoderneje dobje nowomedialneje rewolucije, triumfa popularneje globalneje kultury a roscaceje individualizacije towaršnosće přeco bóle wobraz dynamiskeje syće

z najwšelakorišimi mjezsobnymi wliwami a přechodami, kotrež žana teorija zahaćić njemóže. To rěka, zo je čas za rewiziju teorije spisowneje rěče.

Pjatk dopoldnja wěnowachu so wědomostnicy južnosłowjanskim rěčam. *Boris Čorić* (Běłohród) analizowaše serbisku spisownu rěč w medijach pod słowotwórbnym aspektom. Zwěšći wurazny wutwar srědkow deriwacije, mj. dr. někotre změny w rozšěrjenju wšelakich słowotwórbnych formantow, na př. přiběrace wustupowanje sufiksow *-izacija* (*facebookizacija, merkelizacija*) abo *-ijada* (*rolerijada, kobasicijada*) z dale a rozdžělnišimi semantiskimi typami słowotwórbnych bazow. Nimo toho skedžbni na warianty sufiksow za mjena žonow, na př. Merkel/Merkelova, Clinton/Klintonova a jich wužiwanje we wšelakich funkcionalnych kontekstach.

Aleksandar Milanović (Běłohród) předstaji někotre srědki syntaktiskeje kondensacije w nadpismach w serbiskich masowych medijach kaž wuwostajenje predikata, subjekta abo pomocneho werba w perfekće. Zajimawy je přirost róle transgresiwow w tutym zwisku. Z někotrych kondensowanych nadpismowych typow nastachu mjeztym hižo stereotypy, kotrež drje hižo njewabja do čitanja dla njewšědnosće formulacijow, ale skerje, dokelž informuja wo wobsahu teksta.

W swojim přednošku *Ortografija i mediji* skedžbni *Veljko Brborić* (Běłohród) na sylny rozrůst masowych medijow kónc 20. a spočatk 21. lětstotka. Rěčna kultura a rěčna norma, płačaca za pisanu formu rěče, pak so husto dosć zanjechatej, štož referent na příkladže prawopisa w serbiskich masowych medijach pokaza. Wón zwěšći přestupjenja postajenych normow hladajo na wulko- a małopisanje, interpunkciju, džělenje słowow kaž tež prosće prawopisne zmylki.

Vojko Gorjanc (Ljubljana) předstaji wuslědki projekta, kotryž zaběraše so z rólu a charakteristiku přeložkow w słowjenskim medijowym diskursu. Při tym běchu so přepytowali wozjewjenja słowjenskeje powěšćoweje agentury STA (Slovenska tiskovna agentura) kaž tež internetowe portale słowjenskich nowin a telewizijnych sćelakow.

W zhromadnje z *Veselinom Vačkovom* wudžělanym přinošku referowaše *Kina Vačkova* (wobaj Šumen) wo stilistiskej rewoluciji, kotraž je w zańdženych lětdzesatkach přetworila rěč bolharskich medijow. W socialistiskim času knježeše w tutym wobłuku wěšta monotonija a distanca wot diskursa wšědnego dnja. Přepytowanje nowin spočatk 2014 pokaza, zo je to w přitomosći hinak – nic jenož w bulwarowych nowinach, ale tež w serioznych medijach wobkedžbujaju so na jednej stronje zjawy přibliženja k wobchadneje rěči, překročěnja hranicy mjez wysokim a niskim stilom, wustupowanje orientalizmow, a na druhej stronje zjawy internacionalizacije a intelektualizacije. Wliw rušćiny je so faktisce pozhubil, mjeztym zo přiběra wliw jendželšćiny.

Nadka Nikolova (Šumen) porěča wo puristiskim diskursu w periodikach druheje polojcy 19. lětstotka w času bolharskeho narodneho wozroźdenja. Charakteristiski bě za nju wěsty patos, knježeše motiw čisćenja wot cuzych wliwow, kotrež wobhladowachu so jako zmylki. Jako příklady za to mjenowaše wosebje grjekske a turkowske wliwy, ale tež tajke ze starocyrkwinosłowjanšćiny. Tak wotpokazowaše so artikl a z nim zwjazana kategorija determinacije jako sčěh grjekskeho wliwa. Puristiske nastajenje dowjedže w konsekwency k archaizaciji spisowneje rěče a z tym k jeje elitarnosći.

Třeći bolharski přinošk *Diany Ivanoweje* (Plovdiv) wobswětlowaše rěč modernych bolharskich medijow jako „špihel rěčneho sloda epochy“. Přitomosć widžeše referentka jako dobu chaosa a potorhanja mjezow. Na zakładže přepytowanja korpusa modernych medijow wobkedžbowaše tež wona sej napřečo stejace tendency internacionalizacije, intelektualizacije a kolokwializacije na druhim boku.

Konferenca zakonči so ze sorabistiskim blokom. *Fabian Kaulfürst* (Choćebuz) přepytowaše wužiwanje hornjo- a delnjoserbšćiny w Facebooku. Při tym zwěšći, zo je ten-

denca, nałožować wjetšinowu rěč, to rěka němčinu, čím wjetša, čím powšitkowniše je wuprajenje a čím šěrši je kruh adresatow. Napadnje, zo dominuje w skupinach, kotrež njejsu na wěsty zajim wjazane, zdžěla delnjoserbščina. Potencielnje wjetše hornjoserbske pisarstwo pisa skerje w tematiskich skupinach. W Facebooku zetkawaja so ze spisownej rěču prawidłownje ludžo, kotřiž bychu ju hewak zrědka wužiwali, wažne stołpy su towarstwa, institucije a zajimowe skupiny. Facebook multiplikuje serbskorěčne wobsaħi najwšelakorišeho pochada, a tež za delnjoserbščinu wuwija so pomału nowa rěčna komunita, kotraž móħla smjerć rěče wotwobarać.

Anja Pohončowa (Budyšin) předstaji wužiwanje medijow za propagowanje rěčnokulturnych prócowanjow Serbow wot druheje połojcy 19. lětstotka hač do přitomosće. Dolhi čas běchu so rěčnym prašenjam wěnowace přinoški na čišćane medije wobmjewowane; hakle wot 1980tych lět dóndžechu prawidłowne rěčne přinoški do kruteho programa serbskeho rozhłosa. Džensa wuhotuja rěčespytnicy Serbskeho instituta rubriku „Rěčne kućiki“, w kotrejž skedźbnjeja awtorki z fachoweho wida na powšitkowne wuwicowace tendency, na regionalne rozdžěle, na starše a pozabyte słowa, na zmylki abo njewěstosće při tworjenju nowych słowow a při skłonjowanju kaž tež na prawe nałožowanje prepozicijow. Pokazuja pak tohorunja na poradžene nowotwórby, zo bychu so dale šěrili, a podawaja same konkretne namjety za wšelake nowe pomjenowanja.

Na zakładze wubranych přikładow pokaza *Jana Šolćina* (Budyšin) na prezencu hornjoserbščiny w modernych medijach přez institucionelne (na př. rěčespytne projekty abo wuknjenske materialije) a priwatne internetne strony (na př. blogowe strony). Zhromadny zaměr tajkich prócowanjow je zachowanje, přiměrjenje a dalewuwiwanje hornjoserbščiny pod wuměnjnjenjemi dwurěčnosće. Tak měli so Serbam zaručić diferencowane formy moderneje komunikacije.

Zo bychu so přednoški konferency zajimowanej wědomostnej zjawnosći spřistupnili, maja so wone w konferencnym zběrniku wozjewić, kotryž wuńdže w Małym rjedže Serbskeho instituta.

Anja Pohončowa / Sonja Wölkowa